מסורת הש"ס

א) [כעי"ז הגי' זונתך ועי' רש"א שם], ב) [כמ"ד סדר וילה פ' גב מפרש למה שבעה דינרין דוקא וכן לשלשה דינרין דבסמוך], ג) פ"א והולך שמא [ועי' דבירקמת תוספות לעיל נד: ד"ה למורדת כו' לעולם פוחת והולך שאם נפלה לה ירושה כו'], ד) לקמן עז., ה) [לקמן סד.], ו) פ"א ל"ג. רש"ל, ז) [לעיל סב: יש"גן, ח) פ"א שפיר, ט) [לקמן סד.], י) [שם], כ) פירוש מקל.

תורה אור השלם

ו. יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי: משלי יב י

הגהות הב"ח

(א) תד"ה פוחתין כו'. נ"ב ותימה דהא הש"ס שלנו אינו אלא כמורדת מתשמיש ובירושלמי לא קאמר אלא למורדת ממלאכה:

מוסף רש"י

אמרה להו יודע צדיק נפש בהמתו. מה בהמתו ובני ביתו גריכים (משלי יב י). אית דאמרי לאיתי הות ידעה דר' עקיבא הוה ואמרה ליה דלא מיתגניא בעיניה ואית דאמרי דלא הות ידעה אלא הכי קא אמרה לצדיק לא מבזה לאינשי (נדרים נ.).

תוספות רי"ד

מתני' המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה ז' דינרים בשבת ר"י אומר שבעה טרפעיקין ועד כמה הוא פוחת והולך עד כנגד כתובתה ר"י אומר לעולם הוא פוחת והולך שמא תפול לה ירושה ממקום אחר ויחזור ויגבה ממנה. וכן המורד על אשתו מוסיפין לה על כתובתה ג' דינרים בשבת ר"י אומר שלשה טרפעיקין פי' המורדת על בעלה מתשמיש שאינה רוצה להזקק לו קנסוה חכמים לפחות מכתובתה ז' דינרים בשבת ומרויח הבעל שאפי' אם תתרצה אחר מיכן לעמוד בשלום [עמו] אלו ז' דינרים הרויחן הבעל בכל שבת ושבת ופוחתת מכתובתה ואם קדם הבעל ונתן לה גט בתוך ימי מרדה נותן לה כל כתובתה חוץ מפחת זה שאינה מפסדת במרדה אלא ז' דינרים בשבת ותו לא וכגון שאינה תובעת גירושין אלא שמכוונת לצערו כדאמרינן לקמן אבל אם תובעת גירושין נותן לה גט ומפסדת כל כתובתה מיד והוא שיתרה בה ורווידעוד כי תפסיד כל כתובתה מפני שתובעת גט

קא מדברת. את מתנהגת: **שיבבתא.** השכינות: **שלי ושלכם שלה הוא.** תורה שלמדתי אני ושלמדתם אתם על ידה הוא: **שקל מנא.** כלי זיין כאילו בא להלחם: **איטרוד.** באותה מריבה: **לא מר איפסיק ולא מר איפסיק.** לא אכלו סעודת יום הכפורים שמפסיקין בה אכילה להתענות. סעודה אחרונה של ערב ט' באב ויוה"כ קרי סעודה המפסקת שמפסיקים בה כמס' תענית (דף ל.): **מתני' המורדת על בעלה.** בגמ' מפרש ממאי: **טרפעיקין.** בגמרא(ט) מפרש: **עד כדי כתובתה.** ואחר כך נותן לה גט ויוצאה בלא כתובה אבל אינו משהה לפסוק על הנכסים שנפלו לה מבית אביה ולהפסידה ממנה: **שלשה דינרים.** בגמרא(י) מפרש מאי שנא הוא מינה דידה: **גמ' כאומר איני זן.** דהיינו תחת מלאכה: **והאמר רב יוציא.** ומתניתין מוסיפין תנן ואינו מוציא לאלתר: **ולאו אימלוכי ביה בעי.** שמא יחזור בו ובתוך זמן שאנו נמלכין בו ומחזירין עליו שיחזור בו מוסיפין על כתובתה: **אחת לי.** כולן שוות בתורת מרד ואפילו שהיא נדה או חולה והיא מורדת: **ארוסה.** שאמרה לא אנשא: ה"ג **בשלמא למ"ד מתשמיש שפיר אלא למ"ד משום מלאכה חולה בת מלאכה היא.** בשלמא למ"ד מתשמיש שפיר ואי משום נדה דלאו בת תשמיש היא אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' כדלקמן אלא למאן דאמר כו':

אלא

קא מדברת אלמנות חיים אמרה ליה אי לדידי ציית יתיב תרי סרי שני אחריני אמר ברשות קא עבידנא הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחריני בבי רב כי אתא אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי שמעה דביתהו הות קא נפקא לאפיה אמרו לה שיבבתא שאילי מאני לבוש ואיכסאי אמרה להו יודע צדיק נפש בהמתו כי מטיא לגביה נפלה על אפה קא מנשקא ליה לכרעיה הוו קא מדחפי לה שמעיה אמר להו שבקוה שלי ושלכם שלה הוא שמע אבוה דאתא גברא רבה למתא אמר איזיל לגביה אפשר דמפר נדראי אתא לגביה א"ל אדעתא דגברא רבה מי נדרת א"ל אפילו פרק אחד ואפי' הלכה אחת אמר ליה אנא הוא נפל על אפיה ונשקיה על כרעיה ויהיב ליה פלגא ממוניה ברתיה דר"ע עבדא ליה לבן עזאי הכי והיינו דאמרי אינשי רחילא בתר רחילא אזלא כעובדי אמה כך עובדי ברתא רב יוסף בריה דרבא שדריה אבוהי לבי רב לקמיה דרב יוסף פסקו ליה שית שני כי הוה תלת שני מטא מעלי יומא דכפורי אמר איזיל ואיחזינהו לאינשי ביתי שמע אבוהי שקל מנא ונפק לאפיה אמר ליה [א]זונתך נזכרת איכא דאמרי אמר ליה יונתך נזכרת איטרוד לא מר איפסיק ולא מר איפסיק: **מתני'** המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה [ב]שבעה דינרין בשבת ר' יהודה אומר שבעה טרפעיקין עד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה ר' יוסי אומר לעולם הוא פוחת [ג]והולך עד שאם תפול לה ירושה ממקום אחר גובה הימנה וכן המורד על אשתו [א]מוסיפין על כתובתה שלשה דינרין בשבת ר' יהודה אומר שלשה טרפעיקין: **גמ'** מורדת ממאי רב הונא אמר [ב]מתשמיש המטה ר' יוסי ברבי חנינא אמר ממלאכה תנן וכן המורד על אשתו בשלמא למ"ד מתשמיש לחיי אלא למאן דאמר ממלאכה מי משועבד לה אין באומר איני זן ואיני מפרנס [ד]והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה ולאו לאמלוכי ביה בעי: מיתבי [ה][ג]אחת לי ארוסה ונשואה ואפי' נדה ואפילו חולה [ו]ואפי' שומרת יבם [ז](בשלמא למאן דאמר ממלאכה שפיר אלא למאן דאמר מתשמיש נדה בת תשמיש היא אמר לך [ח]אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו איכא דאמרי) בשלמא למאן דאמר מתשמיש [ט]היינו דקתני חולה

אלא

אדעתא דגברא רבה מי נדרת. וא"ת והלא אסור לפתוח בנולד דאמרינן בנדרים בפ' ר' אליעזר (דף סד.) כיצד אמר קונם שאיני נהנה לפלוני ונעשה סופר כו' וי"ל דהכא לא חשיב נולד כיון שהלך לבי רב דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול אי נמי כגון דתלה נדרו בדבר שפירש בשעה שנדר על דעת אם לא יעשה סופר דבענין זה לא הוה נולד כדתנן בפרק רבי אליעזר (שם דף סה.) קונם שאיני נושא את פלונית שאביה רע אמרו לו מת או עשה תשובה כו' ופריך בגמ' מת נולד הוא וה"ה עשה תשובה ומשני אמר רב הונא נעשה כתולה נדרו בדבר ורבי יוחנן דמשני התם בענין אחר לאו משום דפליג אתולה נדרו בדבר אלא דלא חשיב ליה כתולה נדרו בדבר: **ברתיה** דר' עקיבא עבדא ליה לבן עזאי הכי. וא"ת והא בפ' קמא דסוטה (דף ד:) פריך והא איכא בן עזאי דלא נסיב ולההוא לישנא דמשני נסיב ופירש אתי שפיר ויש לומר דאע"ג דקאמר הכא דעבדא הכי לבן עזאי מ"מ לא נשאה אלא באירוסין: **פוחתין** לה ז' דינרין. בירושלמי מפרש כנגד שבע מלאכות שהאשה עושה לבעלה וגבי המורד דמוסיפין שלשה דינרין מפרש כנגד שארה כסותה ועונתה והש"ס שלנו (א) אין סובר כן דהא בעי בגמרא מה בין מורד למורדת ומפרש טעמא אחרינא: **רב** הונא אמר מתשמיש. אבל ממלאכה לא הוה מורדת דרב הונא לטעמיה דאמר לעיל (דף נח:) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה ור' יוסי בר חנינא סבר כר"ל וליכא למימר דקסבר כרב הונא דאמר שיכולה אשה שתאמר לבעלה כו' ומורדת ממלאכה היינו מזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו דמסתברא דחייבת אפילו אמרה איני ניזונית ואיני עושה מידי דהוה איושבת בקתדרא דחייבת בהן דאין נראה שתהא מורדת אלא מהמלאכות המפורשות במתני' ועוד מדקאמר בסמוך חולה בת מלאכה היא ואותן מלאכות אפילו חולה יכולה לעשות דאינה חולה כל כך כיון שיכולה לסבול תשמיש ואי הוה אמרינן דלי אמרה איני ניזונת ואיני עושה לא מפקעת עצמה אלא מעשיית נמי שהוא עיקר מעשה ידיה אבל שאר מלאכות כגון טוחנת ואופה כו' עבדא הו"מ שפיר סבר כרב הונא וכן משמע קצת דקרי לעיל (דף נט.) מעשה ידיה מידי דקיין ונשאר מלאכות כגון טוחנת ואופה לא שייך קילותא אבל אין נראה אלא כי אמרה איני ניזונת ואיני עושה פטורה מכל ז' מלאכות וכי עבדא שאר מלאכות פותחין לה מעשיית בלמר כדתנן במתניתין (לקמן סד:) ואם היתה מינקת פותחין לה ממעשה ידיה ונראה דהוא הדין טוחנת ואופה והא דנקט מינקת משום דאיירי במשרה אותה על ידי שליש דאינה יכולה לעשות לו מלאכה אחרת כיון דאינה עמו בבית ומיהו יש לדחות דאיכא למימר דדווקא נקט מניקה ומשום דטורח ממעט חלב פותחין לה ממעשה ידיה אבל מכל מקום נראה דכי אמרה איני ניזונת ואיני עושה דפטורה מכל המלאכות שאם תעשה לו מלאכות אחרות אם כן לעולם לא תעשה לעצמה ובמאי תהא ניזונת ואם תאמר מורדת ממלאכה אמאי פותחין לה מכתובתה לינקוט (ה)פירא וליתיב דהא יכול לכופה למעשה ידיה לריש לקיש וי"ל כיון דאינה רוצה לעשות אלא ע"י כפייה חשיבא מורדת ופותחין דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת: **באומר** איני זן ואיני מפרנס. מכאן מוכיח רבינו אליהו שחייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקת או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו דאם לא כן מה ענין זה אצל מורד ממלאכה ומיהו בקונטרס פירש משום דזן ומפרנס הוא כנגד מלאכה של אשה ועוד הביא ראיה מדכתבינן בכתובה ואנא אפלח כו' ומיהו גם זה יש לדחות כמו שמפרש ר"ת דאפלח היינו עבודת הקרקע פירוש אחרוש ואכנס ואעדור את השדה ואביא מזונות לבית אבל להשכיר עצמו אינו חייב: **והאמר** רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה. משמע דפליג עליה דרב בסוף המדיר (לקמן דף עז.) דקאמר עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון לא מצי למפרך דלדידיה אתי שפיר דאע"פ שכופין אותו על כרמו לזונה מכל מקום מוסיפין כיון דאינו רוצה לזונה אלא על ידי כפיה דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת אבל לרב שכופין אותו לגרשה מיד מה שייך תוספת ואם תאמר למאן דאמר מתשמיש נמי מקשי דעל כרחך מורד מתשמיש נמי כופין להוציא דאטו לעולם יוסיפו על כתובתה ותתעגן כל ימיה ויש לומר דהוה מצי למימר ולטעמיך:

אלא

עין משפט נר מצוה

צז א ב מיי' פי"ד מהל' אישות הלכה טו סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סימן עז סעיף א:
צח ג מיי' שם הלכה יג טור ש"ע שם סעיף ג:
צט ד מיי' ומיי' פי"ב מהל' יבום וחליצה הלכה י סמג עשין נא טוש"ע שם וסי' קסה סעיף א:

תוספות רי"ד (המשך)

אם חוזרה בה הרי טוב ואם לאו נותן לה גיטא ומפסדת כל כתובתה אלא מתני' מיירי כגון דלא תבעה גט אלא מכוונת לצערו מפני שכעוסה עליו. עד כמה פוחת וכו' פי' כתובתה יקרא מ"מ ותוס' (קורא) כל נכסי נדוניתה שפחתו וכלו או אבדו אבל אותן שהן בעין מיבעי לן לקמן אם הפסידה במורדה ואם לאו ודוקא כנגד כתובתה פוחת והולך אבל כנגד נ"מ שלה לא שאינה מפסדת נ"מ שלה במרדה כ"א מ"ש בשטר כתובתה ואחרי שכלתה כל כתובתה אם רוצה פוטרה בגט ואם לאו אינו פוטרה אלא מעגנה לעולם שאין האיש מוציא אלא לרצונו ואם תתרצה להשלים עמו כבר הפסידה כל כתובתה והרויחה הבעל בימי מרדה אלא כותב לה כאדם הנושא את הבעולה וכ"ז שהבעל מתרצה לתת לה גט בתוך ימי מרדה אינו מרויח אלא ז' דינרים בכל שבת והשאר נותן לה: ר"י אומר לעולם וכו' פי' לא מיבעי' נ"מ שיש לה שהיא מפסדת אם שהתה במרדה אלא אפילו מה שעתידין ליפול לה תפסיד הלכך מונין לה בכל שבת ז' דינרים שאם תפול לה ירושה ממקום אחר יגבה מהן הבעל וכן המורד על אשתו ומעגנה מתשמיש ואינו פוטרה בגט שאם היה רוצה לפוטרה בגט היה מגרשה ונותן לה כל כתובתה אלא שמעגנה מחמת שהוא כעוס עליה מוסיפים לה על כתובתה ג' דינרים בכל שבת והאשה מרוחת אותן שאפילו אם יתרצה להשלים עמה אלו הדינרים הרויחה וניזונת ממעשה ידיה ואי לא ספקא שקלה מבעלה ואי קשה אמאי גבי נדר לא יהבינן ליה אלא שבת אחד ואם שהה יותר יוציא ויתן כתובה והכא משהינן ליה משום דהתם נדר וא"א בפיוס אבל הבא בלא נדר דלמא מפייס אבל ודאי אי אמרה אשה לא מצינא לשהויי